

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет природничих наук
Кафедра анатомії і фізіології людини та тварин

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фізіологічні механізми поведінкових реакцій

Освітня програма	Лабораторна діагностика
Спеціальність	091 Біологія
Галузь знань	09 Біологія

Затверджено на засіданні
кафедри
Протокол № 1 від “29” серпня
2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу

<u>1. Загальна інформація</u>	
Назва дисципліни	Фізіологічні механізми поведінкових реакцій
Викладач (-і)	к.б.н., доц. Случик Ірина Йосипівна
Контактний телефон викладача	095 496 85 71
Е-mail викладача	kfa@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	вибіркова
Обсяг дисципліни	180 год (6 кредитів)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	щотижня
<u>2. Анотація до курсу</u>	
Дисципліна «Фізіологічні механізми поведінкових реакцій» є вибірковою навчальною дисципліною для студентів ОР «бакалавр» спеціальності 091-Біологія (Освітня програма «Лабораторна діагностика»). При вивченні цієї дисципліни студенти поглиблюють теоретичні знання про фізіологічні механізми поведінки живих організмів.	
<u>3. Мета та цілі курсу</u>	
<p>Мета: дисципліни сформувати у студентів систему знань про фізіологічні механізми поведінкових реакцій та шляхи підвищення адаптативної здатності організму.</p> <p>Завдання: ознайомити студентів з основними поняттями етології та фізіологічними механізмами поведінки, сформувати уявлення про закономірності протікання адаптативних процесів при дії різних стресорних факторів.</p>	
<u>4. Результати навчання (компетентності)</u>	
<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні поняття фізіології поведінки; - закономірності рефлекторної діяльності ЦНС, збудження та гальмування; - значення вищих відділів ЦНС. Роль кори великих півкуль в інтеграції поведінки організму; - експериментальні та клінічні методи дослідження ВВД у людини; - основні поняття фізіології стресу та адаптації <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пояснити основні фізіологічні поняття; поняття фізіології ВВД і поведінки; - пояснити основні фізіологічні та патологічні прояви, пов'язані з діяльністю ЦНС; - визначати роль мотиваційного збудження та емоцій у поведінці; 	

- розв'язувати ситуаційні задачі.					
5. Організація навчання курсу					
Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
Лекції			30		
Лабораторні заняття			30		
Самостійна робота			120		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/вибірковий		
5-й семестр	091 Біологія	III курс ОР «бакалавр»	вибірковий		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Змістовний модуль 1. Загальна фізіологія поведінкових реакцій. Природжені форми поведінки.					
Лекція 1. Основні поняття фізіології поведінки. Поняття про стрес і адаптацію. Значення робіт Сеченова, Павлова, біхевіористів, гештальт психологів, Фрайда у вивченні складних форм поведінки. Фізіологія природних та набутих форм поведінки. Еволюція поведінкових реакцій.	Лекція	[1,4,6,10]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
Лекція 2. Формування програми поведінки – важлива ланка в системі адаптаційних властивостей організму. Функціональна структура поведінки. Стадії поведінкового акту. Характеристика мозкових структур, які	Лекція	[1-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу

беруть участь в організації поведінкового акту. Нейронні механізми поведінки.					
<p>Лекція 3,4. Контроль стереотипних природжених поведінкових реакцій, необхідних для виживання особини.</p> <p>Участь гіпоталамуса в поведінкових реакціях (харчовій, статевій, захисній). Патерновий принцип функціонування гіпоталамуса. Значення базальних (підкіркових) ядер в регуляції рухових вегетативних функцій, емоцій та сну, сексуальній поведінці. Морфо-функціональні відділи головного мозку, відповідальні за несвідомі, підсвідомі та свідомі компоненти поведінки.</p>	Лекція	[4,6,9,11, 12]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
<p>Лекція 4,5. Природжені форми поведінки. Фізіологічні механізми харчової та статевої поведінки.</p> <p>Значення гіпоталамусу в регуляції апетиту. Поліпептиди та нейротрансмітери, що беруть участь в регуляції апетиту. Гіпотези, що пояснюють процес регуляції</p>	Лекція	[2,3,5,7, 12]	Опрацювання лекції, 4 год	0	Згідно розкладу

споживання їжі. Участь пептидів в регуляції споживання їжі. Пониження мотивації до споживання їжі кишківниковими пептидами.					
Тема 1. Предмет і методи фізіології поведінки.	Практичне заняття	[1,2]	2 год	1-5	Згідно
Тема 2. Формування програми поведінки.	Лабораторне заняття	[1,4,6,12]	2 год	1-5	розкладу
Тема 3. Контроль стереотипних природжених поведінкових реакцій.	Лабораторне заняття	[4,6,9,11]	2 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 4. Фізіологічні механізми харчової та статевої поведінки.	Лабораторне заняття	[1,4,6,12]	2 год	1-5	розкладу
Змістовний модуль 2. Індивідуальні форми поведінки.					
Лекція 6. Мотиваційно-емоційні аспекти поведінки Класифікація емоцій. Поява емоцій в онтогенезі. Біологічне значення емоцій та зовнішній прояв емоцій. Структурна організація і регуляція емоцій.	Лекція	[1-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
Лекція 7. Фізіологічні механізми мотивації і залежності в поведінці. Амінонергічні трансмітери і поведінка. Дофамінергічні системи головного мозку і поведінка. Ацетилхолінергічні системи головного	Лекція	[11,12]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу

<p>мозку і поведінка. Опіодні пептиди. Фізіологічні механізми мотивації і залежності в поведінці .Участь трансмітерів.</p>					
<p>Лекція 8. Нова кора – орган вищого аналізу і синтезу поведінкових реакцій Філогенез кори головного мозку. Архітектоніка кори великого мозку. Цитоархетектоніка кори великого мозку. Функціональна топографія кори великого мозку.</p>	Лекція	[6-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
<p>Лекція 9. II сигнальна система – вищий регулятор людської поведінки. Загальна характеристика I-II сигнальної систем. Мова – специфічна людська форма відображення дійсності. Розвиток мовної функції у дитиню. Центри мови. Міжцентральні звязкии в забезпеченні мови. Функціональна асиметрія півкуль головного мозку.</p>	Лекція	[1-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
<p>Лекція 10. Пам'ять. Види, форми пам'яті, механізми пам'яті. Види пам'яті. Механізми короткочасної пам'яті. Механізми довготривалої пам'яті.</p>	Лекція	[2-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу

<p>Лекція 11,12. Індивідуальний досвід поведінки. Неасоціативні форми поведінки. Асоціативне навчання - навчання, що має умовно-рефлекторний характер. Закономірності умовно-рефлекторної діяльності. Відмінності між безумовними і умовними рефлексами. Класифікація умовних рефлексів. Три рівні інтегративних поведінкових реакцій.</p>	Лекція	[1,3,4-8]	Опрацювання лекції, 4 год	0	Згідно розкладу
<p>Лекція 13. Інстинктивні форми поведінки. Поняття про інстинкти Безумовно-рефлекторна поведінка</p>	Лекція	[2-8]	Опрацювання лекції, 2 год	0	Згідно розкладу
<p>Лекція 14,15. Індивідуальні (типологічні) особливості поведінки людини. Темперамент характер, особистість як прояв соціальної поведінки. Властивості нервових процесів закладених в основу класифікації типів нервової системи. Типи вищої нервової діяльності за І.П.Павловим. Поведінка і типи вищої нервової діяльності людини. Типи вищої нервової</p>	Лекція	[2,4,10]	Опрацювання лекції, 4 год	0	Згідно розкладу

діяльності і поведінка за психологічними критеріями. Типи акцентуйованих характерів					
Тема 5,6. Вплив емоцій на поведінку.	Лабораторне заняття	[4-8]	4 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 7. Мотивації в поведінці.	Лабораторне заняття	[4-8]	2 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 8. Залежність і поведінка.	Лабораторне заняття	[6,10]	2 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 9. Умовно-рефлекторна діяльність кори.	Лабораторне заняття	[1,2,5-8]	2 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 10,11. Фізіологія пам'яті.	Лабораторне заняття	[6,10]	4 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 12. Фізіологія мови.	Лабораторне заняття	[5-8]	2 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 13,14. Типологія ВНД.	Лабораторне заняття	[1,3,4,8]	4 год	1-5	Згідно розкладу
Тема 15. Підсумкове заняття.	Практичне заняття	[1-10]	2 год	1-5	Згідно розкладу

6. Система оцінювання курсу

<u>Загальна система оцінювання курсу</u>	<p><i>Поточний контроль</i> здійснюється під час проведення лекційних, лабораторних, індивідуальних занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Оцінки у національній шкалі («відмінно» – 5, «добре» – 4, «задовільно» – 3, «незадовільно» – 2), отримані студентами, виставляються у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи.</p> <p><i>Модульний контроль</i> (сума балів за окремий змістовий</p>
---	--

модуль) проводиться на підставі оцінювання результатів знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля. Завданням модульного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу (теми), вироблення навичок проведення розрахункових робіт, вміння вирішувати конкретні ситуативні задачі, самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислювати зміст даної частини дисципліни, уміння публічно чи письмово подати певний матеріал.

Семестровий (підсумковий) контроль проводиться у формі екзамену.

Екзамен – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. Оцінка знань студентів здійснюється за 100 бальною шкалою:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
80 - 89	B	добре	
70 - 79	C		
60 - 69	D	задовільно	
50 - 59	E		
26 - 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

50 балів студенти отримує під час проведення лабораторних занять; 50 балів студент отримує за складання екзамену.

Вимоги до письмової роботи

Підсумкова письмова робота виконується у формі комплексної контрольної роботи. Екзаменаційний білет містить 4 описові запитання.

Семінарські заняття

Кожне лабораторне заняття оцінюється в 5 балів, по 10 балів студент може отримати за написання комплексної контрольної роботи.

Умови допуску до підсумкового контролю

Студент допускається до складання екзамену, якщо впродовж семестру він набрав сумарно 25 балів і вище.

7. Політика курсу

Організація навчального процесу здійснюється на основі кредитно-модульної системи відповідно до вимог Болонського процесу із застосуванням модульно-рейтингової системи оцінювання успішності студентів. Зараховуються бали, набрані при поточному опитуванні, самостійній роботі та бали підсумкового контролю. При цьому обов'язково враховується присутність студента на заняттях та його активність під час практичних робіт.

Недопустимо: пропуски та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (крім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання, наявність незадовільних оцінок за 50% і більше зданого теоретичного і практичного матеріалу.

8. Рекомендована література

1. Югай К. Д., Бобрицька О. М., Кочеткова В. В. Фізіологія центральної нервової системи, вищої нервової діяльності та етіологія: Навч. посіб. — Харків: Золоті сторінки, 2004. — 108 с.
2. Макарчук М. Ю., Куценко Т. В. Фізіологія центральної нервової системи — К. :Київський університет, 2011
3. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. Учебное пособие - Академия, 2006 - 384 с.
4. Ганонг В. Ф. Фізіологія людини – Львів : 2002 – 784с.
5. Макарчук М. Ю., Куценко Т. В., Кравченко В. І., Данилов С. А. Психофізіологія: Навчальний посібник К. : ООО "Інтерсервіс", 2011 – 329 с
6. Батуев А.С. Физиология высшей нервной деятельности и сенсорных систем: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2006. – 317 с.
7. Барабой В. А. Фізіологія, біохімія і психологія стресу / В. А. Барабой, О. Г. Резніков. – К. : Інтерсервіс, 2013. – 313 с.
8. Бодров В. А. Информационный стресс. – М., 2000. – 352с.
9. Коган Б. М. Стресс и адаптация. М.: Знание, 1980 № 10.
10. Тригранян Р. А. Стресс и его значение для организма (отв. ред. навст. предисл. О. Г. Газенко. – М.: Наука, 1988-176с. – стр. 3, 4, 105, 133, 140-149.
11. Гибсон Дж.Л. Організації: поведінка, структура, процеси. Пер. з англ.: Підручник для вузів. – 8-е видавництво – М.: ИНФРА-м, 2000. – 662 с.
12. Ільїн Є.П. Психофізіологія станів людини. // СПб.: «Пітер», 2005.
13. Прохоров О.О. Саморегуляція психічних станів: феноменологія, механізми, закономірності. // М.: «ПЕР СЕ», 2005.
14. Сельє Г. Нариси про адаптаційний синдром. // Медгиз, М., 1960.

Викладач _____ доц. Случик І.Й.